Opravy varhan považuji za zázrak

Ojedinělý program Královéhradeckého kraje **Obnova historických varhan**, který nemá v České republice obdoby, každoročně vyhlašuje Královéhradecký kraj již od roku 2008. K reprezentaci onoho programu vznikl projekt Vzkříšené varhany, jehož autorem je Jakub Hrubý, kterého jsme se zeptali nejen na záchranu varhan.

Odkud pocházíte?

Narodil jsem v Broumově a celé dětství jsem prožil v malebné obci Božanov na česko-polské hranici. Můj otec je vystudovaný agronom a maminka učitelka v mateřské školce. Vychovali spolu pět dětí a nyní si zaslouženě užívají důchod a třináct vnoučat. Jako prvorozený syn jsem byl nadějí nesplněných snů svých rodičů. Táta se jako samouk učil hrát na varhany, ale bohužel k řádnému studiu se nikdy nedostal, i přesto jako varhaník na Broumovsku sloužil celých 50 let. S tím souvisí i můj vztah k hudbě a k víře. Byla to samozřejmě povinnost chodit každou neděli a svátek do kostela, a tak vzpomínám, že i dvakrát ročně, o Vánocích a Velikonocích, zpíval amatérský sbor Stěnavan na kůru kostela sv. Petra a Pavla v Broumově.

Jak jste se dostal k umění, byla to vždy hudba, zpěv, co vás zaujalo?

Hned první den v první třídě jsme šli do Hudební školy v Broumově, kde jsem začal chodit na klavír. Dvakrát týdně celých osm let, moc mě to nebavilo, ale musel jsem, a to bylo dobře. V osmé třídě, tehdy ve čtrnácti letech jsem se rozhodoval, co dále, a hudba se najednou hodila, neb matematika a fyzika nebyly mé oblíbené předměty. Ještě si vzpomínám, že jsem učiteli fyziky s jistotou sdělil, že jeho předmět již nikdy nebudu potřebovat. Měl jsem pravdu, nepotřeboval. Udělal jsem přijímací zkoušky na nově vzniklou Soukromou konzervatoř v Hradci Králové, kde vyučoval varhany Jiří Strejc, tehdy regenschori a varhaník katedrály Svatého Ducha. Byl to pro mne nový svět. Ač jsem varhany nedostudoval, tak k nim mám vztah vroucí již od dětství. Jiří Strejc byl také člověkem, který mne seznámil s basistou Petrem Hlavatým, jenž mne inspiroval k započetí studia zpěvu. Vystudoval jsem sólový zpěv na konzervatoři v Kroměříži a HAMU v Praze. Během studií jsem odezpíval tisíc pohřebních obřadů ve smuteční obřadní síni v Hradci Králové v Kuklenách právě s Jiřím Strejcem. Skvělá škola.

Toužil jste se stát profesionálem?

V prvním ročníku na HAMU mají všichni studenti pocit své jedinečnosti, někteří realitu odhalí dříve, někteří později, někteří nikdy. Byl jsem naštěstí ten první případ, a tak jsem se do profesionálního života dostal docela rychle. Udělal jsem předzpívání do Pražského filharmonického sboru a v létě jsem se hned zúčastnil zájezdu do Izraele, kde jsme vystupovali se světovými sólisty pod taktovkou legendárního Zubina Mehty. To se opakovalo několikrát, a bylo to poznání opravdové hudební reality. Také jsem spolupracoval s Pražským komorním sborem, kde jsem zažil zase spousty jiných skvělých umělců, setkal jsem se poprvé s hudbou G. Rossiniho atd. Musím ale také říci, že pedagogové pěveckého oddělení HAMU k mému působení nakloněni nebyli, asi také kvůli tomu, že jsem jim velice rád vyprávěl, jak to v zahraničí chodí, a že hudební úroveň ve světě je zcela odlišná, než za zdmi pražské alma mater.

V čem je technicky největší rozdíl u sólového zpěvu a sborového?

Záleží na tom, jakým hlasovým fondem disponujete. Vycházejme z toho, že jak zpěvák sborový, tak i sólový by měl mít elementární vzdělání, co se týče pěvecké techniky. Ve sboru mají jednodušší pozici zpěváci se středním či menším hlasem (nezaměňujme s rozsahem). Pokud máte hlas velký, je trochu problém se s kolektivem hlasově spojit, aby nevyčníval. A samozřejmě pokud se musíte tlumit, tak omezujete svou přirozenou barvu a intenzitu hlasu a většinou to po delší době nekončí dobře. Je to hodně specifické a obtížné. Člověk musí mít dost zkušeností, aby vše zvládl. U sólového zpívání můžete předvést, co umíte v rámci správné intonace a rytmu. Ovšem člověk se musí kontrolovat, aby hlasivky zase nepřetěžoval, neb to také po delší době nekončí dobře.

Hrajete na hudební nástroje?

Hraji na varhany, ale jen když musím. Jelikož chodím zpívat již více než patnáct let do katedrály sv. Víta v Praze, a když už není žádný varhaník, který by měl

G. Verdi - Requiem, (zleva) Onebae Cho, Jakub Hrubý, Liana Sass, Irina Rurac, Petr Hostinský, Jaroslav Patočka, 2021 Starokatolický kostel sv. Kříže Jablonec nad Nisou

Varhanní maratón na Broumovsku (zleva) varhaníci Petr Hostinský, Jiří Strejc, pěvec Jakub Hrubý, Mieroszów 9. 10. 2009

čas odehrát mši svatou, tak toho jsem schopen. Osud mě také dovedl ke sbormistrovství. V roce 2018 jsem převzal pěvecký sbor ZUŠ Fr. Kmocha v Kolíně po zesnulém Petrovi Hlavatém a vedu jej dodnes. V letošním roce jsme nastudovali a třikrát provedli Dvořákovu Stabat mater a 3. listopadu jsme v chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně zpívali Mozartovo Requiem. Jsem členem Společnosti přátel Jiřího Strejce, kde se nám podařilo vydat jeho souhrnné dílo - varhanní skladby, mše, skladby pro děti a další. Vedu vydavatelství žijícího skladatele Luboše Sluky, ale mám i své vydavatelství.

Vzkříšené varhany – jak to celé vzniklo, co bylo prvotním impulsem?

Když jsem mluvil o svém otci jako varhaníkovi na Broumovsku, tak je třeba také poukázat na to, že za posledních 20 let se mu ve spolupráci s organologem Václavem Uhlířem povedlo na Broumovsku opravit šest nástrojů, což považuji za velký zázrak. A tím jsme také u zrodu celé myšlenky. Dělají se krásné věci s podporou z veřejných prostředků, ale varhany jsou zamčené v kostelech a většinou je můžete slyšet jen při bohoslužbách, a to když máte štěstí a hraje tam varhaník. S nápadem zviditelnit dotační program na obnovu varhan pomocí varhanního festivalu a webových stránek jsem oslovil bývalého krajského radního Pavla Hečka, starostu Meziměstí, a ten byl touto myšlenkou nadšen. Na prvním ročníku jsme odprezentovali pětici opravených varhan a odezva byla značná. Záštitu nad celým projektem tehdy převzal hejtman Jiří Štěpán, kardinál Dominik Duka a hradecký biskup Jan Vokál.

Jaké byly začátky projektu?

Protože jsem chtěl být originální, bylo třeba vymyslet, jak vyfotit varhany, abychom nemuseli stavět v kostele lešení. Koupil jsem tedy dron a zkusil pár fotek, byla to skvělá volba. Vedle toho jsme s Václavem Uhlířem naplánovali dramaturgii koncertů. Navštívili jsme kostely a provedli audio a video nahrávky, které jsou umístěné na webu a jsou každému dostupné, včetně fotogalerií. Podal jsem žádost na Krajský úřad Královéhradeckého kraje, oslovil obce a města s prezentací projektu a vše se zdařilo se skvělou odezvou. Další dva ročníky následovaly. S povděkem všichni přijímají pozvání na kůr po každém koncertě, kde Václav Uhlíř předvádí posluchačům varhany v praxi a dá jim možnost výběru tématu k improvizaci. Máme odehraných 25 koncertů, vydali jsme první CD Vzkříšených varhan ze dvou proběhlých ročníků, je skvostné, vřele ho doporučuji. Mám z něj velikou radost a také dělá radost druhým.

Co obnáší zachránit jedny varhany?

Tak tím prvotním záchranářem je Václav Uhlíř, který ví vše o varhanách v královéhradecké diecézi, on je tou hlavní postavou, která se této krásné práci dlouhá desetiletí věnuje. Pokud ve farnosti či obci vznikne zájem o „obnovu historických varhan“, abychom správně nazvali dotační program kraje, který prezentuji, musí organolog dát návrh řešení opravy, často se musí řešit povolení památkového úřadu, sestaví se rozpočet, podá se žádost o dotaci, zajistí se spolufinancování, vybere se firma a pak se nedočkavě čeká na výsledek. Vzhledem ke spolufinancování je samozřejmě ne úplně snadné varhany opravit najednou, a tak se většinou práce rozloží do více etap. Po úspěšné opravě proběhne svěcení varhan a koncert.

Proč se věnujete právě varhanám?

Pamatuji varhanní koncerty v klášterním kostele v Broumově, kdy hrál například Václav Rabas, Karel Hron, Jan Hora, Jaroslav Tůma, to bylo ještě před revolucí. O tyto koncerty byl velký zájem, a to i přesto, že v té době neměli posluchači možnost sledovat interprety třeba na plátně, jako je to možné dnes. V dětství jsme vždy s tátou chodili ladit varhany do kláštera, a pak jsem měl možnost vidět varhaníky v akci. To bylo nesmírně inspirující. Vzpomínám, že v Broumově několikrát koncertoval i trumpetista Miroslav Kejmar a Pražští žesťoví sólisté. S touto trumpetovou legendou spolupracuji dnes i já, jako zpěvák či manažer.

Zmínil jste svoji agenturu. Čím se zabývá?

V roce 2015 jsem ve větší míře oslovil obce a města s nabídkou Adventních a Vánočních koncertů a nějak se to zvrtlo. Poptávka byla obrovská. Založil jsem si uměleckou agenturu a myslím, že se stále úspěšně rozvíjí. V roce 2018 jsem proto po osmi letech dobrovolně ukončil svou činnost v Národním divadle. Dostal jsem se na druhý břeh, ten podnikatelský.

Jak to nyní ve složité době vypadá s kulturou?

Záleží na tom, z jakého pohledu se chceme dívat. Z pohledu posluchačů si myslím, že mohou být nadmíru spokojeni s nabídkou, která je historicky vysoko nad poptávkou. Bohužel současný stav se promítá v návštěvnosti koncertů. Tím se dostáváme k pohledu pořadatelů. Zde je situace složitější v tom, že většina příjmů z takových akcí je tvořena ze vstupného. Stále je zcela komfortní podpora z veřejných zdrojů. Očekávám ale její omezení, minimálně ze strany měst a obcí, které se vyrovnávají s nárůstem cen energií. Určitě to kulturu postihne, ale nedokážu definovat, zda je to dobře či špatně. Vzhledem k tomu, že organizuji festivaly Vzkříšené varhany, Rybenské hudební léto a velký Dvořákův festival, který letos čítal 58 koncertů v 41 městech a sedmi krajích, tak mám přehled o všech pozitivech i rizicích. Dostali jsme se trochu do situace, kdy hudba musí být vnímána i vizuálně, nejlépe za účasti filmových producentů. Nevím, jestli je to správný směr. Pro představu: ve Vídni na Hochschulle se například učí interpretace písní a profesoři vás postaví ke klavíru, nesmíte se ani hnout a veškerý přednes je pouze ve vašem hlase, ve vašem přednesu. My se od této vnitřní hloubky hudby bohužel zcela odpoutáváme. Ale samozřejmě chápu, že je to stín naší komerční doby. S kulturou to dopadne dobře. Ale kdo ji bude chtít dělat, tak ji dělat bude i s tím, že se stane nedobrovolně mecenášem. Znám to…

Chodí lidé na koncerty Vzkříšených varhan?

Vzhledem k tomu, že festival je rozmístěn během měsíce září do celého kraje, tak i přes obecný meziroční třicetiprocentní pokles návštěvnosti festivalů, u nás návštěvnost rostla. Tedy výjimka byl koncert v Hradci Králové-Pouchově, kde přišlo pouze 22 platících návštěvníků. To jsem nepochopil. Byla to rekordně nejmenší návštěva koncertu za tři ročníky. Je hezké, že v malých obcích se lidé na „své“ varhany přijdou podívat a poslechnout si je. Musím také podotknout, že je skupina posluchačů, kteří se snaží navštívit všechny koncerty a krásu nástrojů si velice užívají a jsou nadšení. K tomu se snažíme, aby na každém koncertě zněla jiná hudba. Václav Uhlíř připravuje velice zodpovědně dramaturgii ke konkrétním nástrojům.

Koncert Vzkříšené varhany v Rybné nad Zdobnicí. Jakub Hrubý a varhaník, garant projektu a organolog Václav Uhlíř. 11. 9. 2022

Národní divadlo v Praze, představení Carmen, voják (2016)

Půlnoční mše svatá na kůru katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha v Praze, Vánoce 2021

Jakub Hrubý objektivem Jiřího Skupiena

Jak dlouho bude projekt Vzkříšených varhan pokračovat?

Podle dat, ze kterých vycházíme, tak za 14 let programu „Obnovy historických varhan“ bylo opraveno 55 nástrojů celkově za 42,5 miliónu korun. Královéhradecký kraj poskytl dotace ve výši skoro 18 miliónů. Uznejte, že je to skvělý počin. Pětadvacet koncertů máme za sebou a zbývá tedy ještě odprezentovat asi třicet nástrojů. Rada KHK a paní náměstkyně Martina Berdychová je našemu konání nakloněna, tak dá-li Bůh, máme před sebou ještě tři roky krásné práce.

Nestali jste se inspirací třeba pro podobné projekty jinde v ČR?

Rád zmíním, že stali. Třeba na Vysočině. Festival se ovšem snaží upozorňovat na potřebu oprav nástrojů. My jsme v pozici jiné, prezentujeme výsledky programu KHK, který je zcela ojedinělý. Chystám se za paní hejtmankou jednoho nejmenovaného kraje a rád bych ji inspiroval k založení podobného programu. Tak uvidíme, jak se vše zdaří.

Blíží se Vánoce, kdy budou varhany v kostelích burácet. Proč právě varhany mají tu moc působit na člověka, zasáhnout ho?

Blíží se Vánoce a varhany budou burácet v hradecké katedrále Svatého Ducha. Vzpomínal jsem tu na Jiřího Strejce, který tam byl padesát let regenschorim a který by v letošním roce oslavil 90. narozeniny. V neděli 18. prosince v 17 hodin proběhne koncert Advent v katedrále, při kterém vystoupí pěvecký sbor Biskupského gymnázia a Církevní ZUŠ v Hradci Králové Squadra Risonante a pěvecký sbor ZUŠ Františka Kmocha v Kolíně Cantores Cantant, dále Václav Uhlíř a Václav Metoděj Uhlíř, moje maličkost a sbormistr František Novák. Bude to krásný podvečer zpěvu a varhan sestavený výhradně z českých skladatelů. Abych také nechal něco na čtenářích tohoto rozhovoru, tak odpověď na druhou část Vaší otázky si mohou zkusit odpovědět sami po návštěvě tohoto koncertu.

Přibližují vás varhany k duchovním věcem?

Z praktického hlediska vždy. Když zpívám koncerty s varhanami, tak v kostelech zpívám výhradně duchovní hudbu. Zpěvák skrz text a melodii musí obsah skladby předat dále, takže díky varhannímu doprovodu tomu tak je vždy.

Máte nějaké profesní přání?

Profesní přání snad už ani ne. Dosáhl jsem všeho, co jsem chtěl, i toho, co jsem nechtěl, a přišlo to vždy samo. Když si vymyslím nějaký projekt, nějaký koncert, tak ho vždy zrealizuji, ať to stojí, co to stojí. Bylo by prima být majitelem nějakého ropného či plynového vrtu, to by se pak dělala kultura...

Přál bych si snad jen to, aby společnost dokázala otevřít oči a snažila se pochopit, co se vlastně dnes odehrává. Začala zcela jiná doba. Budeme muset přehodnotit naše priority, budeme se muset naučit radovat z malých věcí i nehmotných. Svět bude zcela jiný. Vím, že se to špatně poslouchá, ale domnívám se, že je to tvrdá realita, která se společnosti zakrývá, spíše se ta pravda radši neprezentuje. Když člověk zná životopisy skladatelů, poslouchá jejich hudbu, tak vlastně nechápe, kde brali tu inspiraci k hudbě plné vážnosti, optimismu, pokory a radosti. Přitom víme, že byly války, nebyly žádné zdravotní ani sociální jistoty, lidé byli chudí, nemocní, pohroma za pohromou ve formě umírání dětí, manželek, ale přesto je jejich hudba nebeská, plná naděje a dodnes ji rádi posloucháme. Ovšem už ne s tou pokorou, s jakou byla psána.

Pavel J. Sršeň